

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
TRƯỜNG ĐẠI HỌC NGOẠI THƯƠNG

LUẬN ÁN TIẾN SĨ

THÂM HỤT KÉP TẠI VIỆT NAM:
THỰC TRẠNG VÀ GIẢI PHÁP

NGÀNH: KINH TẾ HỌC

NGUYỄN LAN ANH

Hà Nội, 2018

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
TRƯỜNG ĐẠI HỌC NGOẠI THƯƠNG

LUẬN ÁN TIẾN SĨ

THÂM HỤT KÉP TẠI VIỆT NAM: THỰC TRẠNG VÀ GIẢI PHÁP

Ngành: Kinh tế học

Chuyên ngành: Kinh tế Quốc tế

Mã số: 62.31.01.06

NGUYỄN LAN ANH

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC: GS, TS HOÀNG VĂN CHÂU

Hà Nội, 2018

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	iv
DANH MỤC TỪ VIẾT TẮT.....	v
DANH MỤC BẢNG, BIỂU	vii
LỜI NÓI ĐẦU	1
CHƯƠNG 1: TỔNG QUAN VỀ VẤN ĐỀ NGHIÊN CỨU VÀ PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU.....	6
1.1. Nội dung vấn đề nghiên cứu	6
1.2. Tổng quan về tình hình nghiên cứu	7
1.2.1. <i>Thâm hụt cán cân vãng lai</i>	7
1.2.2. <i>Thâm hụt ngân sách Nhà nước</i>	10
1.2.3. <i>Thâm hụt kép</i>	13
1.2.4. <i>Khoảng trống nghiên cứu</i>	17
1.3. Phương pháp nghiên cứu.....	18
1.3.1. <i>Phương pháp phân tích – tổng hợp</i>	19
1.3.2. <i>Phương pháp sơ đồ hóa</i>	19
1.3.3. <i>Phương pháp sử dụng dữ liệu lịch sử</i>	19
1.3.4. <i>Phương pháp tổng kết kinh nghiệm</i>	20
1.3.5. <i>Phương pháp thực nghiệm</i>	20
1.4. Kết quả nghiên cứu dự kiến và tính mới của đề tài	20
CHƯƠNG 2: LÝ LUẬN CƠ BẢN VỀ THÂM HỤT KÉP.....	22
2.1. Thâm hụt cán cân vãng lai	22
2.1.1. <i>Cán cân vãng lai</i>	22
2.1.2. <i>Thâm hụt cán cân vãng lai</i>	27
2.1.3. <i>Mối quan hệ giữa THCCVL và một số nhân tố kinh tế vĩ mô</i>	28
2.2. Thâm hụt Ngân sách Nhà nước	33
2.2.1. <i>Ngân sách Nhà nước</i>	33
2.2.2. <i>Thâm hụt Ngân sách Nhà nước</i>	36
2.2.3. <i>Mối quan hệ giữa THNSNN và một số nhân tố kinh tế vĩ mô</i>	37
2.3. Thâm hụt kép.....	41
2.3.1. <i>Khái niệm thâm hụt kép</i>	41
2.3.2. <i>Thâm hụt kép qua các học thuyết kinh tế</i>	42

2.3.3. <i>Phân loại thâm hụt kép</i>	47
2.4. <i>Thâm hụt kép và nền kinh tế vĩ mô</i>	50
2.4.1. <i>Khả năng chịu đựng thâm hụt kép của nền kinh tế</i>	50
2.4.2. <i>Tác động của chính sách kinh tế vĩ mô đến THK</i>	52
2.5. <i>Thâm hụt kép tại một số quốc gia trên thế giới</i>	54
2.5.1. <i>Thâm hụt kép tại Malaysia</i>	56
2.5.2. <i>Thâm hụt kép tại Hoa Kỳ</i>	59
2.5.3. <i>Thâm hụt kép trong các cuộc khủng hoảng tài chính</i>	60
2.5.4. <i>Bài học kinh nghiệm</i>	63
CHƯƠNG 3: THỰC TRẠNG THÂM HỤT KÉP TẠI VIỆT NAM GIAI	
ĐOẠN 2000 – 2015	66
3.1. <i>Tổng quan nền kinh tế Việt Nam giai đoạn 2000 - 2015</i>	66
3.1.1. <i>Đặc điểm nổi bật của nền kinh tế giai đoạn 2000 - 2015</i>	66
3.1.2. <i>Một số chỉ số kinh tế vĩ mô</i>	67
3.2. <i>Tình hình thâm hụt cán cân vãng lai</i>	73
3.2.1. <i>Các cán cân tiểu bộ phận</i>	73
3.2.2. <i>Cán cân vãng lai</i>	86
3.3. <i>Tình hình thâm hụt Ngân sách Nhà nước</i>	88
3.3.1. <i>Các thành tố của Ngân sách Nhà nước</i>	88
3.3.2. <i>Ngân sách Nhà nước</i>	94
3.4. <i>Đánh giá tổng quan về Thâm hụt kép</i>	97
3.4.1. <i>Tình hình thâm hụt kép</i>	97
3.4.2. <i>Các chính sách của Chính phủ đã áp dụng nhằm xử lý THK</i>	98
3.4.3. <i>Đánh giá khả năng chịu đựng thâm hụt kép của nền kinh tế</i>	102
CHƯƠNG 4: MÔ HÌNH KIỂM ĐỊNH MỐI QUAN HỆ GIỮA THÂM HỤT	
CÁN CÂN VẮNG LAI VÀ THÂM HỤT NGÂN SÁCH NHÀ NƯỚC TẠI	
VIỆT NAM	105
4.1. <i>Lựa chọn mô hình</i>	105
4.1.1. <i>Cơ sở lý thuyết</i>	105
4.1.2. <i>Mô hình kinh tế lượng</i>	106
4.1.3. <i>Số liệu nghiên cứu</i>	107
4.2. <i>Mô hình kiểm định mối quan hệ giữa các biến trong mô hình</i>	110

4.2.1. Kiểm định tính dừng của các biến đưa vào mô hình	110
4.2.2. Xây dựng mô hình tự hồi quy vector VAR	112
4.2.3. Kiểm định mối quan hệ nhân quả giữa các biến trong mô hình VAR	114
4.2.4. Kiểm định đồng liên kết.....	115
4.2.5. Phản ứng đẩy khi có cú sốc từ các biến trong mô hình	116
4.2.6. Kết luận về loại hình thâm hụt kép tại Việt Nam	117
4.3. Nguyên nhân thâm hụt kép tại Việt Nam	118
4.3.1. Mất cân đối giữa tiết kiệm và đầu tư	118
4.3.2. Mất cân đối trong vai trò giữa các khu vực kinh tế	120
4.3.3. Khủng hoảng kinh tế	123
4.3.4. Diễn biến tỷ giá không theo kịp nhu cầu thị trường	124
CHƯƠNG 5: GIẢI PHÁP HẠN CHẾ THÂM HỤT KÉP TẠI VIỆT NAM...	125
5.1. Xu hướng của nền kinh tế Việt Nam thời gian tới	125
5.1.1. Xu hướng chung của nền kinh tế Việt Nam trong bối cảnh quốc tế .	125
5.1.2. Xu hướng thâm hụt kép tại Việt Nam thời gian tới	126
5.2. Giải pháp bù đắp thâm hụt kép tại Việt Nam	130
5.2.1. Biện pháp bù đắp THCCVL	130
5.2.2. Biện pháp bù đắp THNSNN.....	131
5.3. Giải pháp hạn chế thâm hụt kép tại Việt Nam.....	132
5.3.1. Biện pháp cải thiện CCVL	133
5.3.2. Biện pháp hạn chế THNSNN.....	145
KẾT LUẬN	150
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	153
PHỤ LỤC.....	158

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan bản luận án là công trình nghiên cứu khoa học của riêng tôi. Các số liệu và kết quả nêu trong luận án là trung thực và có nguồn gốc rõ ràng.

TÁC GIẢ LUẬN ÁN

NGUYỄN LAN ANH

DANH MỤC TỪ VIẾT TẮT

Từ viết tắt	Diễn giải	Dịch nghĩa
ASEAN	Association of Southeast Asian Nations	Hiệp hội các quốc gia Đông Nam Á
BD	Budget Deficit	Thâm hụt ngân sách Nhà nước
BP	Balance Payment	Cán cân thanh toán
CA	Current Account	Cán cân vãng lai
CCVL		Cán cân vãng lai
CIF	Cost – Insurance - Freight	Chi phí, bảo hiểm, cước vận tải đường biển
CPI	Consumer Price Index	Chỉ số giá tiêu dùng
ER	Exchange Rate	Tỷ giá hối đoái
FDI	Foreign Direct Investment	Đầu tư trực tiếp nước ngoài
FOB	Free On Board	Giao hàng lên tàu
FTA	Free Trade Agreement	Hiệp định thương mại tự do
GBD	Growth Budget Deficit	Tốc độ thay đổi thâm hụt ngân sách Nhà nước
GCA	Growth Current Account	Tốc độ thay đổi cán cân vãng lai
GDP	Gross Domestic Product	Tổng sản phẩm quốc nội
IMF	International Monetary Fund	Quỹ tiền tệ quốc tế
ICOR	Incremental Capital Output Ratio	Hệ số đầu tư tăng trưởng
IR	Interest Rate	Lãi suất
IS	Investment - Saving	Đường tiết kiệm, đầu tư

LM	Liquidity Preference – Money Supply	Nhu cầu giữ tiền mặt và Cung tiền
NHNN		Ngân hàng Nhà nước
NK		Nhập khẩu
NSDP		Ngân sách địa phương
NSNN		Ngân sách Nhà nước
NSTW		Ngân sách Trung ương
THCCVL		Thâm hụt cán cân vãng lai
THK		Thâm hụt kép
THNSNN		Thâm hụt ngân sách Nhà nước
USD		Đô la Mỹ
VND		Việt Nam đồng
XK		Xuất khẩu
WB	World Bank	Ngân hàng thế giới
WTO	World Trade Organization	Tổ chức thương mại thế giới

DANH MỤC BẢNG, BIỂU

1. Danh mục bảng

Bảng 1: Ba trạng thái của cán cân vãng lai	27
Bảng 2: Đánh giá một số nguyên nhân thâm hụt cán cân vãng lai	28
Bảng 3: Một số dấu hiệu tương đồng về thâm hụt kép tại nhiều quốc gia trong các giai đoạn khác nhau.....	54
Bảng 4: Các FTAs Việt Nam đã tham gia	66
Bảng 5: Các thời điểm điều chỉnh tỷ giá chính thức từ 2000 – 2015	69
Bảng 6: Số thu thuế từ hoạt động XNK của Việt Nam giai đoạn 2005 - 2014.....	90
Bảng 7: Thâm hụt NSNN Việt Nam giai đoạn 2000 – 2015	94
Bảng 8: Kết quả kiểm định ADF các chuỗi số liệu.....	111
Bảng 9: Xác định độ trễ tối ưu của mô hình VAR.....	112
Bảng 10: Kết quả kiểm định nhiều trắng mô hình VAR.....	113
Bảng 11: Kết quả kiểm định Granger mối quan hệ nhân quả.....	114
Bảng 12: Kết quả kiểm định đồng liên kết Johansen.....	115

2. Danh mục sơ đồ

Sơ đồ 1: Mối quan hệ giữa Thu – Chi NSNN.....	35
Sơ đồ 2: Mối quan hệ giữa nợ công và THNSNN	39
Sơ đồ 3: Dòng chảy tài chính trong nền kinh tế mở	41
Sơ đồ 4: Mối quan hệ giữa các biến số trong kiểm định Granger	117

3. Danh mục hình

Hình 1: Hiệu ứng tuyến J	29
Hình 2: Trạng thái cân bằng của mô hình Mundell – Fleming.....	46
Hình 3: Cán cân vãng lai của Malaysia giai đoạn 1980 – 2020.....	57
Hình 4: Ngân sách Nhà nước và nợ công Malaysia giai đoạn 2001 - 2015	58
Hình 5: Thâm hụt kép tại Hoa Kỳ giai đoạn 1968 – 2017	60
Hình 6: Tăng trưởng kinh tế của Việt Nam giai đoạn 2000 – 2015	67
Hình 7: Chỉ số giá tiêu dùng CPI tại Việt Nam giai đoạn 2000 – 2015.....	68
Hình 8: Diễn biến tỷ giá chính thức của Việt Nam giai đoạn 2000 – 2015.....	70

Hình 9: Lãi suất Việt Nam đồng giai đoạn 2000 – 2015	71
Hình 10: Tiết kiệm của Việt Nam giai đoạn 2000 – 2015	72
Hình 11: Tổng đầu tư trong nước của Việt Nam giai đoạn 2000 – 2015	73
Hình 12: Cán cân thương mại của Việt Nam giai đoạn 2000 – 2005	74
Hình 13: Cán cân thương mại của Việt Nam giai đoạn 2006 – 2011	74
Hình 14: Cán cân thương mại của Việt Nam giai đoạn 2011 – 2015	75
Hình 15: Cơ cấu trị giá xuất – nhập khẩu hàng hóa của Việt Nam theo phân loại tiêu chuẩn ngoại thương giai đoạn 2000 – 2013	76
Hình 16: Cơ cấu trị giá xuất – nhập khẩu hàng hóa của Việt Nam giai đoạn 2000 – 2013	77
Hình 17: Thị trường nhập khẩu hàng hóa của Việt Nam giai đoạn 2001 – 2014	78
Hình 18: Thị trường xuất khẩu hàng hóa cho Việt Nam giai đoạn 2001 – 2014	79
Hình 19: Cán cân dịch vụ của Việt Nam giai đoạn 2000 – 2015	80
Hình 20: Cơ cấu xuất khẩu dịch vụ của Việt Nam giai đoạn 2005 – 2014	81
Hình 21: Cơ cấu nhập khẩu dịch vụ của Việt Nam giai đoạn 2005 – 2014	82
Hình 22: Cán cân thu nhập của Việt Nam giai đoạn 2000 – 2015	82
Hình 23: Cán cân chuyển giao vãng lai của Việt Nam giai đoạn 2000 – 2015	85
Hình 24: Cơ cấu cán cân chuyển giao vãng lai của Việt Nam giai đoạn 2000 – 2015	85
Hình 25: Cán cân thương mại Việt Nam theo khu vực kinh tế năm 2000 – 2014	86
Hình 26: Cán cân vãng lai Việt Nam giai đoạn 2000 – 2015	87
Hình 27: Cơ cấu thu NSNN giai đoạn 2001 – 2015	89
Hình 28: Cơ cấu thu NSNN theo sắc thuế giai đoạn 2001 – 2015	89
Hình 29: Thu NSNN (không kể dầu thô) theo thành phần kinh tế giai đoạn 2000 – 2015	91
Hình 30: Chi NSNN theo mục đích giai đoạn 2000 – 2015	92
Hình 31: Cơ cấu chi NSNN giai đoạn 2001 – 2015	92
Hình 32: Thâm hụt NSNN Việt Nam giai đoạn 2000 - 2015	95
Hình 33: Thâm hụt NSNN Việt Nam theo cách tính của Quốc tế và Việt Nam	97
Hình 34: Ngân sách Nhà nước và Cán cân vãng lai Việt Nam 2000 - 2015	98